

ОСНОВИ ТЕОРІЇ І МЕТОДОЛОГІЇ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ

ЕТНОКУЛЬТУРНІ ГЕОСАЙТИ ТА ЇХ РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ У ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Денисик Г.І.,

професор, завідувач кафедри географії

Денисик Б.Г.,

к.г.н., старший викладач кафедри географії,

Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського

Однією з актуальних проблем, яка цікавить географів туризму, є «як місця розвиваються як центри туризму?» Ця проблема стосується й центрів етнотуризму у селитебних ландшафтах. Вона не нова. Перебудова суспільної свідомості у XVIII-XIX сторіччях торкнулася не лише жителів прибережних районів, але й була суттєвою для глибинних селитебних (міських, містечкових, сільських) ландшафтів як нових об'єктів етнокультурних поглядів. Помітний розвиток етнокультурного туризму наприкінці XIX ст., був перерваний двома Світовими війнами і поступово почав відроджуватись, зокрема в Україні, лише з 90-х років XX ст. На початку XXI ст. етнотуризм активніше розвивається у структурі міських ландшафтів як детальніше пізнаних. Міський етнотуризм по різному став важливим інструментом для фізичної перебудови міського ландшафту, для економічного розвитку та створення робочих місць, для переосмислення міст та допомоги у створенні ідентичності у нових селитебних ландшафтах. Це стосується й значимості етнотуризму у реконструкції та розбудові містечкових і, частково поки що, сільських ландшафтів. Однак, вторгнення росіян в Україну знову перервало розвиток етнотуризму, в першу чергу, в селитебних ландшафтах. Безсумнівно, що після нашої перемоги зміняться правила гри у туристичних вподобаннях і напрямках не лише

вітчизняних, але й зарубіжних туристів, зокрема й щодо етнооб'єктів. Це буде стосуватися як розвитку безпосередньо етнотуризму, так і збереження й раціонального використання його ресурсів, послуг, підтримки, таких як усі види транспорту, житло тощо. Однак, постане й проблема збереження етнокультурних об'єктів і ландшафтних комплексів. Після перемоги їх стан буде різний. Відновити, зберегти і охороняти етнокультурні ландшафтні комплекси, що будуть активно використовувати в туристично-рекреаційній сфері, можливо і доцільно двома шляхами. Перший – включити їх у єдину систему культурної спадщини України; другий – визнати значимими об'єктами у національній екомережі. У будь-якому випадку, для кращого використання і збереження етнокультурних туристичних ландшафтних комплексів, їх необхідно формувати як геосайти – етнокультурний об'єкт з належною йому територією придатною для відповідного туристичного навантаження.

На окремі, найбільш вагомі й значимі етнокультурні ландшафтні комплекси туристично-рекреаційне навантаження зростатиме. Пропонуємо три варіанти до раціональної організації туристично-рекреаційної діяльності у прилеглих до етнокультурних геосайтів ландшафтах.

Варіант 1. Одним із найдоцільніших, а часто й єдиним способом захисту етнокультурних пам'яток, які необхідно зберегти від зовнішнього впливу, є створення в його околицях рекреаційних мікро- і макроосередків, спеціально пристосованих для різноманітних форм відпочинку людей. Зокрема, якщо необхідно «розвантажити» етнопарк, то у вигляді рекреаційного осередку може бути парк-дублер, або «буферний» парк (рис. 1а). Створення нового рекреаційного осередку, дасть можливість не лише передбачити, але й створити всі необхідні для рекреантів послуги, яких часто не вистачає або не має на території етнокультурного ландшафту.

Варіант 2. Обстеження етноландшафтів Середнього Побужжя показує, що в реальності рідко зустрічаються ситуації, коли безпосередньо біля пам'ятки є велика за площею вільна територія, де можна створити необхідний допоміжний осередок. У такому випадку рекреаційні осередки доцільно

формувати у найближчих околицях парку або етнокультурного ландшафту, охоплюючи їх по периметру своєрідним кільцем (рис. 1 б). Як наслідок, рекреанти, що надають перевагу активним формам відпочинку, залишаться у створених для них рекреаційних осередках, а базову, етнозону заповідного ландшафтного комплексу, відвідають лише частина рекреантів, що зацікавлена в огляді пам'ятки, або просто хочуть прогулятися.

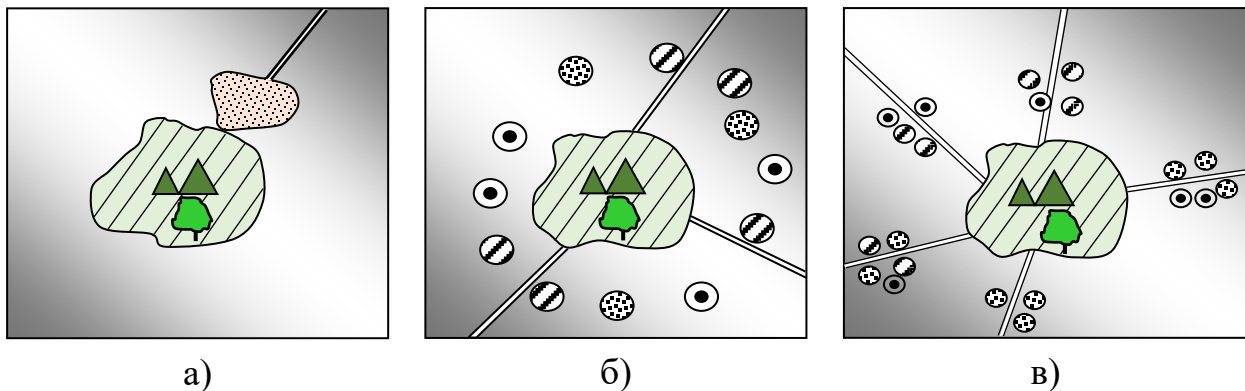
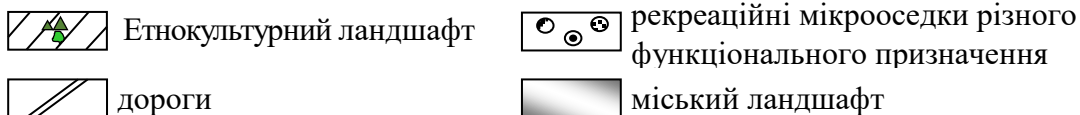

Рис. 1 Варіанти розбудови рекреаційних мікросередків для зменшення рекреаційного навантаження та збереження етнокультурних ландшафтів

а) спеціалізований; б) кільцевий; в) зірчастий;

Варіант 3. У процесі дослідження формування сучасних рекреаційних ландшафтів Середнього Побужжя, часто зустрічались етнокультурні ландшафти «затиснуті» міською або містечковою забудовою. Біля них не має вільних ділянок для розбудови допоміжних рекреаційних осередків. У таких випадках, найбільш раціональним є проведення реконструкції навколишньої забудови з метою створення низки спеціалізованих рекреаційних мікросередків різного призначення (спортмайданчики, дитячі та ігрові майданчики, зупинки для автобусів, міні-базари). Якщо їх розмістити на основних шляхах руху рекреантів до етнокультурного об'єкту (пам'ятки), вони виконують роль «фільтра», як і кільцеві схеми (рис. 1в). Цей варіант розміщення рекреаційних мікросередків можна назвати «зірчастим» [3].

На Вінниччині є пам'ятки, що розташовані далеко від містечка, або відносно недалеко, однак у важкодоступних для масового відвідування рекреантами місцях. Часто вони занедбані і руйнуються не від надмірних рекреаційних навантажень, а від запущеності й відсутності коштів на благоустрій. Коли вони стають об'єктами масового туризму, то виникають ті ж проблеми, що й у містечкових пам'яток, лише у деяких інших формах.

Важливо також зазначити, що негативні наслідки стихійного масового використання етнокультурних ландшафтних пам'яток проявляються не лише у їх частковому руйнуванні. Значно гірше, коли наслідки масової рекреації або туризму призводять до зміни композиційної єдності ландшафту (яка і робить його пам'яткою, що заслуговує збереження), а це в свою чергу може призвести до зміни стану або типу ландшафтів. Зокрема, етнокультурний ландшафт поступово може перетворитися в етнокультурно-дигресійний. До занепаду рекреаційної значимості етнопам'яток ландшафтно-архітектурної архітектури або й рекреаційного ландшафту може призвести й необґрунтоване розташування об'єктів сфери обслуговування (дигресійних рекреаційних мікроосередків), будівлі використання яких поступово «затіняють» ландшафтно-архітектурну пам'ятку.

Список використаних джерел

1. Воловик В.М. Етнокультурні ландшафти: регіональні структури і природокористування: монографія. Вінниця. ТОВ «Вінницька міська друкарня». 2013. 464 с.
2. Денисик Г.І. Антропогенне ландшафтознавство: навчальний посібник. Частина II. Регіональне антропогенне ландшафтознавство. Вінниця. Вінницька обласна друкарня. 2015. 332 с.
3. Дмитрук О.Ю., Денисик Б.Г. Рекреаційні осередки та геоекотони Середнього Побужжя: монографія. Вінниця. ТОВ «ТВОРИ». 2019. 204 с.
4. Основи пам'яткознавства / Під заг. ред.: Гріффена Л.О., Титової О.М. Київ. Центр пам'яткознавства НАН України. 2012. 380 с.

НЕМАТЕРІАЛЬНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЕТНОГРАФІЧНОГО ТУРИЗМУ

Бейдик О.О.,

доктор географічних наук, професор,

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

Вступ. За майже 15 місяців, які пройшли з дня неспровокованого вторгнення Росії на територію України, її економіка, і соціальна сфера нашої держави зазнали непоправних втрат. За метафоричним висловом Н. Талеба в Україну прилетів не один, а ціла зграя «чорних лебедів» [5]. За понад рік протистояння двох країн суттєвих збитків зазнали всі елементи національного базису і надбудови, а в межах останньої – і національний туризм. Особливо відчутної руйнації зазнало культурне середовище – кількість знищених музеїв, театрів, бібліотек та інших культурно-просвітницьких закладів обчислюється тисячами (рис. 1, табл. 1).

Природно, що в цій ситуації мають бути сформовані нові змісти, реалізовані нові підходи та концепції щодо розвитку повоєнного туризму, розроблені нові історико-патріотичні маршрути. Одним із таких змістів є поглиблення та розширення ресурсного тіла етнографічного туризму та низки його відгалужень. Алгоритм викладу матеріалу має вигляд логічного ланцюжка: теоретичне і практичне підґрунтя → сутність формату → стан та перспективи предмет-об'єктної складової → положення та висновки.

Теорії та практиці етнографічного туризму, різноманітним аспектам його прояву, структури і перспективам розвитку присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали конференцій, законодавчі акти [1–4, 6–7]. Підґрунтям до написання тез слугували як названі вище джерела, так і участь автора в розробці, впровадженні, проходженні етнокультурних маршрутів Україною, Європою, світом [2, 3]. Серед зарубіжних локацій етнотуризму, – об'єктів Світової нематеріальної